

Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi

Mesned Journal of Theological Studies

e-ISSN 2687-3605

Rivâyet Çeşitliliğinden Yorumsal Tercihe: A'râf Sûresi Tefsirinde Kıraat Farklılıkları (Beğavî ve Neseî Örneği)

Rivâyah Diversity to Interpretive Preference: Qirâ'ât Differences in the Tafsîr of Sûrat al-A'râf (The Case of al-Baghawî and al-Nasafî)

<https://doi.org/10.51605/mesned.1920313>

Muhammed ÖZKARAMAN

Yüksek L., Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri
Master's Student, Gaziantep Islamic Science and Technology University, Faculty of Theology, De-
partment of Basic Islamic Sciences.

Gaziantep | Türkiye

mh.ozkrmn18@icloud.com | <https://orcid.org/0009-0000-6801-5530>

Hasan BULUT

Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Assistant Professor, Faculty of Theology, Gaziantep Islamic Science and Technology University

Gaziantep | Türkiye

hasanbulut1244@gmail.com | <https://orcid.org/0009-0001-4293-1562>

Araştırma Makalesi	Research Article
Geliş Tarihi: 31 Mart 2026	Date of Submission: 31 March 2026
Kabul Tarihi: 22 Ağustos 2026	Date of Acceptance: 22 August 2026
Yayın Tarihi: 08 Eylül 2026	Date of Publication: 08 September 2026
Benzerlik Taraması: Evet	Plagiarism Checks: Yes
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.
Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.	Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.	Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.	Copyright & License: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Atıf/Citation: ÖZKARAMAN, Muhammed, BULUT, Hasan. "Rivâyet Çeşitliliğinden Yorumsal Tercihe: A'râf Sûresi Tefsirinde Kıraat Farklılıkları (Beğavî ve Neseî Örneği) / Rivâyah Diversity to Interpretive Preference: Qirâ'ât Differences in the Tafsîr of Sûrat al-A'râf (The Case of al-Baghawî and al-Nasafî)". *The Journal of Mesned of Theological Studies*, 08 Eylül 2026) 17, 013, 01-15. <https://10.51605/mesned.1920313>

From Rivāyah Diversity to Interpretive Preference: Qirā'āt Differences in the Tafsīr of Sūrat al-A'rāf (The Case of al-Baghawī and al-Nasafī)

Summary: Since the revelation of the Holy Qur'an, its preservation in its original form, its accurate recitation, and its transmission through authentic chains of narration (sahih isnads) have remained fundamental priorities of the Islamic intellectual tradition. The science of Qira'at emerged as a distinct discipline to record these prophetic modes of recitation. However, Qira'at is not limited to phonetic variations; it serves a structural role that enriches the semantic world of the verses by incorporating Arabic grammar, syntax (nahw), and morphology (sarf). These variations are not external disputes but manifestations of the "Seven Ahruf"—a divine concession granted to various tribes to facilitate the correct understanding of the Qur'an. This divine license provides a multi-dimensional interpretive framework rather than a monolithic semantic pattern. The historical incident between Umar ibn al-Khattab and Hisham ibn Hakim regarding the recitation of Surah Al-Furqan, resolved by the Prophet (pbuh), certified that multiple recitations are divinely revealed. This prophetic endorsement confirmed that Qira'at variations are not personal choices but authoritative modes (wujuh) ordained by Allah (swt). Accordingly, this study aims to substantiate the indissoluble link between the word-based science of Qira'at and the meaning-centered science of Tafsir within Surah Al-A'raf. The primary problematic centers on how Qira'at variants shape the semantic framework of verses and influence the interpretive preferences of exegetes. To analyze this, two major scholars representing different methodologies are examined: al-Baghawi (d. 516/1122), known for his tradition-based (tafsir bi'l-ma'thur) work Ma'alim al-Tanzil, and an-Nasafi (d. 710/1310), whose Madarik al-Tanzil prioritizes reason-based (dirayah) linguistic and theological analysis. Surah Al-A'raf, the longest Meccan surah, offers a rich landscape for this study due to its diverse narratives, verb structures, and legal injunctions. Using qualitative methodology, we identified disputed recitations and analyzed their impact on wording, meaning, and exegetical schools. Our findings reveal that both exegetes viewed Qira'at variations not as contradictions, but as scholarly arguments that enrich the text's meaning. Nevertheless, their methodological differences are evident. Al-Baghawi remained meticulous in citing reliable isnads, generally avoiding definitive interpretations that might override the narrated text unless necessary. In his work, variations in active-passive voice or person (khitab-ghayb)—such as in verses 3 and 25—are presented as elements that reinforce rhetorical emphasis. Conversely, an-Nasafi's approach is more analytical and linguistically driven. Following the dirayah method, he scrutinized Qira'at modes within the context of syntax and morphology (siyak-sibak). He often asserted linguistic preferences when justified, such as defending the original structure of the word "ma'ayish" against the hamza reading in verse 10, or analyzing how nominative (marfu') and accusative (mansub) readings in verse 26 ("libasu't-takwa") alter the ethical dimension of the verse. Similarly, he provided a deep analysis of case ending (i'rab) differences in the "khalisaten / khalisatun" variation in verse 32 regarding the allocation of blessings in the hereafter. In conclusion, this study demonstrates that Qira'at variations are functional interpretive tools that expand the semantic boundaries of Qur'anic verses. The integrative nature of the Qira'at-meaning relationship is clearly visible in the works of an-Nasafi and al-Baghawi. Both scholars uncovered potential layers of meaning, contributing significantly to the literature of Tafsir. Our research confirms that the Qur'anic sciences are not isolated disciplines but form an organic whole united in the pursuit of understanding the Divine Word.

Keywords: Qira'at, Tafsir, Qira'at Differences, al-Nasafi, al-Baghawi.

Rivāyet Çeşitliliğinden Yorumsal Tercihe: A'râf Sûresi Tefsirinde Kıraat Farklılıkları (Beğavî ve Nesefî Örneği)

Öz: Kur'an-ı Kerim'in nüzûlünden itibaren asliyetiyle muhafaza edilmesi, doğru tilâveti ve nesilden nesile sahih senedlerle aktarılması, İslâm ilim geleneğinin temel hassasiyetlerinden biridir. Bu hassasiyetin doğal neticesi olarak teşekkül eden kıraat ilmi, Kur'an lafızlarının Hz. Peygamber'e (s.a.v.) dayanan okunuş biçimlerini kayıt altına alan müstakil bir disiplindir. Ancak kıraat ilmi, yalnız-

ca fonetik kaideler veya telaffuz farklarıyla sınırlı kalmamış, Arap dilinin gramer yapısını, nahiv ve sarf kurallarını da sürece dâhil ederek âyetlerin anlam dünyasını zenginleştiren yapısal bir işlev üstlenmiştir. Nitekim kıraat farklılıkları, metne sonradan dâhil olmuş ihtilaflar değil, vahyin iniş sürecinde farklı lehçelere sahip kabilelerin Kur'ân'ı doğru anlayabilmeleri için ilahî bir rahmet olarak bahsedilmiş “yedi harf” ruhsatının tezahürleridir. Bu ruhsat, tek bir okuyuş kalıbı yerine, mana zenginliği ve çok boyutlu bir tefsir imkânı sunmuştur. Sahâbe döneminde Hz. Ömer (öl. 23/644) ile Hişâm b. Hakîm (öl. 15/636) arasında Furkân Sûresi'nin tilâveti üzerine yaşanan hadise, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hakemliğiyle neticelenmiş ve her iki okuyuşun da vahye dayandığı tescillenmiştir. Bu nebevî onay, kıraatlerin şahsi tasarruflardan doğmadığını, bizzat Allah (c.c.) tarafından inzâl olunan bağlayıcı vecihler olduğunu kesinleştirmiştir. Bu bağlamda çalışmamız, lafız üzerine bina edilen kıraat ilmi ile anlamı merkeze alan tefsir ilmi arasındaki kopmaz bağı A'râf Sûresi ekseninde somutlaştırmayı amaçlamaktadır. Temel problematiğimiz, sahih kıraat vecihlerindeki varyantların âyetlerin semantik çerçevesine ve müfessirlerin yorumsal tercihlerine nasıl yön verdiğidir. Bu sorunsalı analitik düzlemde inceleyebilmek için, klasik tefsir geleneğinde iki farklı metodu temsil eden iki âlimin eserleri merkeze alınmıştır: Rivâyet odaklı (tefsîr bi'l-me'sûr) yaklaşımıyla Ferrâ el-Begavî'nin (öl. 516/1122) *Meâlimu't-tenzil* adlı tefsiri ile dirâyet merkezli, kelâmî ve dilsel tahlilleri önceleyen Ebu'l-Berekât en-Nesefî'nin (öl. 710/1310) *Medâriku't-tenzil* adlı eseri. Uygulama alanı olarak seçilen A'râf Sûresi, Mekke döneminin en uzun sûresi olmasının yanı sıra ihtiva ettiği kıssalar, hitap ve fiil yapılarındaki çeşitlilik ile emir-nehîy kiplerinin yoğunluğu bakımından kıraat-tefsir ilişkisini gözlemlemek için zengin bir altyapı sunmaktadır. Araştırmamızda nitel araştırma yöntemi ve doküman analiz yöntemi kullanılarak sûredeki ihtilaflı okuyuşlar tespit edilmiş ve bu okuyuşların lafız, anlam ve tefsir ekollerine yansımaları mukayeseli değerlendirilmiştir. İncelemelerimiz sonucunda, her iki müfessirin de kıraat farklılıklarını âyetin ana mesajını sarsan unsurlar olarak görmedikleri; aksine tefsir sürecini destekleyen ve metnin manasını çoğaltan ilmî argümanlar olarak ele aldıkları tespit edilmiştir. Ancak mensup oldukları ekollerin metodolojik izleri yaklaşımlarında belirginleşmektedir. Begavî, kıraatleri güvenilir isnadlara dayandırarak aktarma hususunda titiz davranmış, zaruret olmadıkça anlama müdahale edecek kesin tercihlerden kaçınarak rivâyet sınırında kalmayı yeğlemiştir. Onun tefsirinde, fiillerin ma'lûm-meçhul veya hitap-gaip formlarında okunması (örneğin 3. ve 25. âyetlerdeki kıraatler), âyetin retorik vurgusunu pekiştiren unsurlar olarak sunulmuştur. Buna karşılık Nesefî'nin kıraatlere yaklaşımı çok daha tahlilî ve dil merkezlidir. Dirâyet tefsiri usulü gereği Nesefî, kıraat vecihlerini nahiv, sarf ve siyak-sibak bütünlüğü içinde detaylıca incelemiş, dilsel gerekçelerin güçlü olduğu durumlarda kendi tefsir yönelimi doğrultusunda kanaat belirtmekten çekinmemiştir. Örneğin, A'râf Sûresi 10. âyetteki “ma'âyiş” kelimesinin yâ harfi ile olan aslî yapısını savunarak hemzeli okuyuşa karşı dilsel tercihte bulunması veya 26. âyetteki “libâsu't-takvâ” tamlamasında merfû' ve mansûb okuyuşların takva kavramına yüklediği ahlâkî boyutu incelemesi, onun bu yönünü ortaya koymaktadır. Benzer şekilde 32. âyetteki “hâlisaten/hâlisatun” ihtilaflarında i'rab farklılığının ahiretteki nimet tahsisine dair oluşturduğu vurguyu derinlemesine analiz etmiştir. Sonuç olarak bu çalışma göstermektedir ki kıraat farklılıkları, tefsir ilmi açısından sadece birer rivâyet ve telaffuz çeşitliliği değildir. Aksine, Kur'ân âyetlerinin semantik çerçevesini genişleten, müfessirlerin metotlarına göre yorumsal tercihlerine doğrudan etki eden fonksiyonel bir yorum aracıdır. Klasik tefsir geleneğinde kıraat-mana ilişkisinin anlamı bütünleştiren yapısı, Nesefî ve Begavî örneğinde açıkça görülmektedir. Her iki âlim de Kur'ân lafızlarının taşıdığı potansiyel anlam tabakalarını keşfetmiş ve tefsir literatürüne emsalsiz bir katkı sunmuşlardır. Araştırmamız, Kur'ân ilimlerinin bağımsız disiplinler olmadığını, aksine Kur'ân'ın anlaşılması gayesi etrafında kenetlenen organik bir bütün oluşturduğunu kanıtlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Tefsir, Kıraat Farklılıkları, Nesefî, Begavî.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm'in nüzü'lünden itibaren muhafazası, tilâveti ve doğru şekilde aktarılması, İslâm ilim geleneğinin merkezî meselelerinden biri olmuştur. Bu hassasiyetin tabîî bir sonucu olarak ortaya

çıkan kıraat ilmi, Kur'ân lafızlarının Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sahih senedlerle nakledilen okunuş biçimlerini konu edinen ve şaz rivâyetlerden ayıklayan müstakil bir ilim dalı olarak teşekkül etmiştir.¹ Kıraat ilmi, yalnızca fonetik veya telaffuza dayalı farklılıkları tespit etmekle yetinmemiş; bu farklılıkların Arap dili, nahiv, sarf ve anlam boyutlarını da inceleyerek Kur'ân metninin mana zenginliğine katkıda bulunmuştur. Kıraat farklılıkları da, yalnızca lafzî veya telaffuza dayalı bir çeşitlilik olmayıp, kimi durumlarda âyetin anlamını açıklayan, manaya genişlik kazandıran ve müfessirin yorum tercihine etki eden ilmî bir veri niteliği taşımaktadır.² Tefsir ilmi ise lafız olarak muhafaza altına alınan Kur'ân'ın doğru anlamlandırılması temelinde teşekkül etmiştir. Biri Kur'ân'ın lafzını diğeri ise manasını odağına alan bu iki ilim arasında ciddi bir bağ olduğu görülür.

Erken dönemden itibaren kıraat âlimleri, sahih bir kıraatin belirlenmesinde rivâyetin sıhhatinin yanı sıra Arap diline uygunluğunu da temel bir ölçüt olarak kabul etmişlerdir. Nitekim Ebû Şâme el-Makdisî (öl. 665/1267), sahih kıraatleri tespit ederken bu iki unsuru birlikte değerlendirmiş; böylece kıraat vecihlerinin anlama olan irtibatına dikkat çeken bir metodoloji ortaya koymuştur. Kıraat ihtilaflarının tefsir ve i'râbla doğrudan ilişkili olduğunu vurgulayarak müfessirlerin bu farklılıkları göz ardı etmelerinin Kur'ân'ın anlam dünyasında eksikliğe yol açacağını ifade etmiştir.³ Bu ilmî birikim, kıraat ilmi ile tefsir ilmi arasında arızî değil, bilakis metodolojik ve yapısal bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. İbnu'l-Cezerî'nin (öl. 833/1429) sahih kıraatin şartlarını belirlerken kıraat farklılıklarının lafız ve mana açısından bir zenginlik oluşturduğunu açıkça ifade etmesi, bu ilişkinin klasik literatürdeki en belirgin tezahürlerinden birisidir.⁴ Bu sebeple müfessirler, Kur'ân'ı doğru anlama yükümlülüğünün bir gereği olarak kıraat farklılıklarını dikkate almış; tefsirlerinde bu vecihlere yer vererek anlam tercihlerini bu çerçevede şekillendirmişlerdir.

Kıraat-Tefsir ilişkisi üzerinden kıraat farklılıklarının manaya tesirini gözlemleyebilmek adına çalışmamızda klasik dönem tefsirlerinden *Meâlimu't-tenzîl* ile *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl* isimli eserler ele alınmıştır. Bunlardan ilkinin müellifi, rivâyet temelli tefsiri ile ön plana çıkan, rivâyetleri ayıklaması ve özetlemesi sebebiyle tefsîr bi'l-me'sûr geleneği içinde özel bir konuma sahip olan Ferrâ el-Beğavî'dir. Diğeri ise, dirâyet temelli tefsiri ile ön plana çıkan, eserlerinde dilsel ve kelâmî ilkeleri merkeze alan Ebu'l-Berekât en-Neseî'dir.

Araştırmanın uygulama sahası olarak A'râf sûresi belirlenmiştir. Bu sûre, Mekke döneminde nâzil olan en uzun sûredir. 206 âyet-i kerimeden oluşan A'râf sûresi, bünyesinde barındırdığı kıraat farklılıkları ve bu farklılıkların anlam üzerindeki etkileri bakımından bu karşılaştırma için seçilmiştir. Sûrede yer alan emir ve nehiy ifadeleri ile hitap ve fiil yapılarında görülen farklı okuyuşlar, âyetlerin anlam alanını genişletmiş; bu durum müfessirlerin söz konusu âyetleri yorumlarken farklı değerlendirmelerde bulunmalarına zemin hazırlamıştır. Bu açıdan çalışmanın temel amacı, Neseî'nin dirâyet yönü ile Beğavî'nin rivâyet yönünü A'râf Suresi'ndeki ihtilaflı okuyuşlar üzerinden mukayeseli olarak analiz etmektir.

1. Kıraat İlmi ve Tefsirle Olan İlişkisi

1.1. Kıraat Kavramı, Kapsamı ve Önemi

Kıraat kavramının ıstılah olarak oluşum süreci Hz. Peygamber'e (s.a.v.) 23 yıl boyunca tedricen gelen vahiyle birlikte başlamıştır. Sözlükte "okumak" anlamına gelen kıraat, "قرأ" kökünden türemiştir. Klasik lügât kaynaklarında bu kökün yalnızca okuma fiiliyle sınırlı olmadığı; kıraat, okutmak,

1 Ebu'l-Hayr Şemsuddîn Muhammed b. Muhammed İbnu'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kirâati'l-aşr*, thk. Ali Muhammed Dabba' (Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 2009), 1/7-9.

2 Abdulhekim Ağırbaş, "Tevbe Sûresi 12. Âyeti Bağlamında Kıraat Farklılığının Tefsire ve Fikhî İstinbatlara Etkisi", *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 8/2 (2024), 662-663.

3 Ebu'l Kâsım Şihâbuddîn Abdurrahman b. İsmâil b. İbrâhim Ebû Şâme el-Makdisî, *el-Mürşidu'l-vecîz ilâ 'ulûmin te'ta'allaku bi'l-kitâbi'l-'azîz*, ed. Tayyar Altıkulaç (Beyrut: Dâru's-Sadr, 1975), 1/173-175.

4 İbnu'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/9-11.

selamı ulaştırmak ve belli bir vakti ifade etmek gibi farklı anlam alanlarına da sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca “القراء” kelimesi “قارئ” kelimesinin çoğulu olarak okuyucular/kâfirler anlamına gelirken, bunun yanında “toplamak, bir araya getirmek ve parçaları birbirine eklemek” anlamlarını da taşıdığı belirtilmektedir. Bu bağlamda Kur’ân’a “Kur’ân” denilmesi, sûreleri bir araya getirmesi ve lafızlarının toplu şekilde okunmasıyla ilişkilendirilmiştir.⁵ Istilâhi olarak ise kıraat; Kur’ân kelimelerinin harf, hareke, imâle, idğâm, teshîl ve benzeri vecihlerle okunmasını ifade eder. Bir diğer tarife göre ise Kıraat; Kur’ân-ı Kerîm kelimelerinin okunuşlarını ve okunuş farklılıklarını, bunları nakledenlere nispet ederek bildiren ilme denir.⁶ Bu okunuşların tamamı, Resûlullah’a (s.a.v.) dayanan sahih rivâyetler çerçevesinde şekillenmiştir. Dolayısıyla kıraat farklılıkları, Kur’ân metninde sonradan meydana gelmiş bir ihtilaf değil; bilakis vahyin nuzûl sürecinde tanınmış bir kolaylık ve rahmettir.

Kıraat ilminin kapsamı, Kur’ân-ı Kerîm’in lafızlarının Hz. Peygamber’den (s.a.v.) sahih senedlerle nakledilen okuyuş biçimleri ve bu okuyuşları rivâyet esasına göre tespit etmeyi amaçlamasıdır. Kur’ân’ın nuzûlünden itibaren lafzının korunmasına yönelik gösterilen hassasiyet, kıraat ilminin erken dönemlerden itibaren teşekkül etmesine zemin hazırlamıştır. Bu yönüyle kıraat ilmi, Kur’ân ilimleri içerisinde merkezi bir konuma sahiptir.

Kıraat ilmi, yalnızca Kur’ân lafızlarının doğru şekilde okunmasını temin etmeyi hedeflememiş, aynı zamanda bu okuyuşların Arap diliyle olan irtibatını da gözetmiştir. Ulûmu’l-Kur’ân literatüründe kıraatler, Arap dilinin farklı kullanım biçimlerini yansıtan ve metnin anlam alanını zenginleştiren bir unsur olarak değerlendirilmiştir.⁷ Bu çerçevede kıraat ilminin önemi, onun tefsir başta olmak üzere diğer Kur’ân ilimleriyle kurduğu yakın ilişkide daha belirgin hâle gelmektedir. Kıraat farklılıkları, âyetlerin anlamını etkileyebilen unsurlar olarak değerlendirilmiş; müfessirler, yorumlarında sahih kıraat vecihlerini dikkate almayı ilmî bir zorunluluk olarak görmüşlerdir.⁸ Bu durum, kıraat ilminin Kur’ân’ın hem lafzî muhafazası hem de anlamının doğru biçimde tespiti açısından vazgeçilmez bir konuma sahip olduğunu göstermektedir.

1.2. Kıraat-Tefsir İlişkisi

Kıraat ve Tefsir ilişkisini anlayabilmemiz için buna tesir eden sebebi kavramamız gerekmektedir. Bu sebep yeni ortaya atılan bir iddia değildir. Bilakis Kur’ân’ın nâzil olmaya başlamasından itibaren zuhur etmeye başlamıştır. Şöyle ki Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Mekke’nin Kureyş kabilesinden ve dolayısıyla vahiy Kureyş lehçesi ile iniyordu. Coğrafya her ne kadar Arap Yarımadası olsa da farklı kültürleri, aksanları ve lehçeleri bulunan insanlardan müteşekkil idi. Hâl böyleyken bize ulaşan rivâyetlere baktığımızda Peygamberimiz (s.a.v.), etrafında bulunan farklı lehçelere sahip kabilelerin Kur’ân’ı doğru anlayıp anlamadıkları üzerine olan endişesine şahitlik ediyoruz. Bunlardan birisi Abdullah b. Abbâs (öl. 68/687-88) rivâyetidir ki Rasûlullah’ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakleder: “Cebrâil bana Kur’ân’ı bir harf üzere okuttu. Ben ona müracaat ettim (artırmasını istedim). Ben artırılmasını istemeye devam ettikçe o da artırdı; nihâyet yedi harfe ulaştı.”⁹ Bu hadîs Peygamberimizin (s.a.v.) endişesini ifade eden rivâyettir. Yaşanmış bir hâdis olarak bize ulaşan rivâyet de şudur: Ömer b. el-Hattâb şöyle anlatır:

⁵ Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh: tâcu’l-luga ve sihâhu’l-arabiyye*, thk. Ahmed Abdülgafûr Attâr (Beyrut: Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, 1987), 1/64; Muhammed b. Mükerrrem b. Ali İbn Manzûr Ebû’l-Fazl Cemâlüddîn el-Ensârî er-Rüveyfî el-İfrîkî, *Lisânu’l-arab*, thk. Hâşim Muhammed eş-Şâzelî vd. (Beyrut: Dâr Sadr, 1993), 1/130.

⁶ Ramazan Pakdil, *Tâ’lim Tecvid ve Kıraat* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019), 385.

⁷ Ebû Abdullah Bedreddîn Muhammed b. Abdullah b. Bahâdır Zerkeşî, *el-Burhân fi ‘ulûmi’l-kur’ân*, ed. Muhammed Ebu’l-Fadl İbrâhîm (Dâr İhyâ’i’l-Kutubi’l-‘Arabiyye, 1957), 1/318.

⁸ Abdulhamit Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi* (Bursa: Emin Yayınları, 2018), 160.

⁹ Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahîhi’l-buhârî*, ed. Mustafa Dîb el-Buğâ (Dimeşk: Dâr İbn Kesîr - Dâru’l-Yemâme, 1993), “Fedâilu’l-Kur’ân”, 5 (No. 4705).

"Resûlullah (s.a.v.)'in hayatta olduğu bir dönemde, Hişâm b. Hakîm'in Furkân sûresini okuduğunu işittim. Okuyuşunu dinledim; bir de baktım ki Resûlullah'ın (s.a.v.) bana okutmadığı birçok harf üzere okuyordu. Neredeyse namazda üzerine atılacaktım; fakat sabrettim ve selâm verinceye kadar bekledim. Ardından onu ridâsından yakalayıp dedim ki: "Okuduğunu işittiğim bu sûreyi kim sana öğretti?" dedi ki: "Bunu bana Resûlullah (s.a.v.) okuttu." Bunun üzerine ben: "Yalan söylüyorsun! Çünkü Resûlullah (s.a.v.) bana bu sûreyi senin okuduğundan farklı bir şekilde okutmuştur." dedim. Sonra onu tutup Resûlullah (s.a.v.)'e götürdüm ve: "Ben bunu, bana okutmadığınız harfler üzere Furkân sûresini okurken işittim." dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): "Onu bırak! Oku ey Hişâm." buyurdu. Hişâm, kendisinden işittiğim okuyuşu Resûlullah'a okudu. Resûlullah (s.a.v.): "İşte böyle indirilmiştir." buyurdu. Sonra: "Oku ey Ömer." dedi. Ben de bana okutulan şekilde okudum. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): "İşte böyle indirilmiştir. Şüphesiz bu Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir; ondan size kolay geleni okuyunuz." buyurdu.¹⁰

İşte bu iki hadîs-i şerîf dikkate alındığında aslında farklı okuyuşa verilen ruhsatın aynı zamanda Kur'an'ın anlam zenginliğine de yol açtığı ve kıraat-tefsir ilişkisini başlatan temel sebep olduğu görülecektir. Yani Kur'an tek okuyuş ve tek anlam üzere inmemiştir. Okuyuş zenginliği (kıraat farklılığı) kıraat edene bir rahmet iken aynı zamanda Kur'an'ın mana zenginliğini de teşkil etmektedir. Ancak şunu unutmamak gerekir: Bu kıraat farklılıkları, kıraat imamlarının ihtilafı ile oluşan farklılıklar değildir. Her bir farklılık Allah (c.c.) tarafından inzâl olan, Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından okunan ve ashâbına okuttuğu telaffuzlardır (vecihlerdir). Ramazan Pakdil bu kıraat farklılıklarını izah ederken şöyle der: "Kıraatlerin birbirine olan nisbeti, Kur'an'ın bir âyetinin diğer bir âyetine olan nisbeti gibidir. Hepsine imân etmek ve ahkâmıyla amel etmek lazımdır."¹¹ Dolayısıyla her bir kıraat farklılığı ve bu farklılıklardan oluşan anlam zenginliğinin manaya olan tesiri bağlayıcıdır. Tefsir ve kıraat ilmi ile iştigal edenler, müfessirlerin bu bağlayıcılığı göz önünde bulundurduğunu telif ettikleri eserlerinde gözlemleyecektir.

2. Ferrâ el-Beğavî ve Tefsiri

2.1. Hayatı ve İlmi Şahsiyeti

Tam adı Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ el-Beğavî'dir. Horasan ilim havzasında yetişmiş, tefsir ve hadis alanlarında temayüz etmiş önemli bir İslâm âlimi olup 436/1044 yılında Horasan bölgesinde, Merv ile Herat arasında yer alan Beğâ kasabasında doğmuştur. Bu beldeye nispetle Beğavî diye anılmış ve meşhur olmuştur.¹² Ferrâ diye tanınması ise, kürkçülük yapmasından kaynaklanmaktadır.¹³

Beğavî, ilmî tahsilini Horasan'daki güçlü hadis ve fıkıh merkezlerinde tamamlamış; özellikle Şâfiî mezhebi çerçevesinde yetişmiştir. Onun ilmî şahsiyeti, sahih rivâyetlere bağlılık, bid'at olarak gördüğü görüşlerden uzak durma ve ilmiyle amel etme hassasiyetiyle ön plana çıkmıştır.¹⁴ Tâceddîn es-Sübkî (öl. 771/1370) onu şöyle tarif eder: "Büyük bir imam idi; takvâ sahibi, zâhid, fâkih, muhaddis ve müfessirdi. İlim ile ameli bir arada bulunduran, selevin yolunu takip eden bir kimseydi. Fıkıh ilminde geniş yetkinliğe ve güçlü bir hâkimiyete sahipti".¹⁵ Zehebî (öl. 748/1348) ise Beğavî'nin zühd ve

¹⁰ Buhârî, "Fedâilu'l-Kur'an", 5 (No. 4706).

¹¹ Pakdil, *Tâ'lim Tecvid ve Kıraat*, 391.

¹² Şihâbuddîn Ebû Abdullah Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-buldân* (Beyrût: Dâr'us-Sadr, 1995), 1/468; Mevlüt Güngör, "Beğavî, Ferrâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/5/340-341.

¹³ Ebu'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâ'u ebnâ'i'z-zamân*, ed. İhsân Abbâs (Beyrût: Dâr Sadr, ts.), 2/137.

¹⁴ Güngör, "Beğavî, Ferrâ", 5/340-341.

¹⁵ Tâceddîn Abdulvehhâb İbn Takiyyuddîn es-Subkî, *Tabakâtü's-şâfi'iyyeti'l-kubrâ*, ed. Mahmûd Muhammed Tahânî - Abdulfettâh Muhammed Hulv (b.y.: Hecr li't-Tibâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 1992), 7/75.

takvâsını özellikle vurgulayarak onu önder bir imam, çok bilgili bir âlim, azla yetinen bir zâhid olarak tanıtır.¹⁶

Ferrâ el-Begavî'nin ilmî mirası, özellikle hadis ve tefsir alanındaki eserleriyle belirginleşmiştir. Hadis sahasında *Şerhu's-sünne*, tefsir alanında ise *Me'âlimü't-tenzîl fî tefsîri'l-kur'ân* adlı eseri öne çıkar. Daha birçok alanda eser telif eden Ferrâ el-Begavî, 516/1122 yılında vefat etmiş ve doğduğu belde olan Beğâ'ya defnedilmiştir. Vefat tarihi ve yeri konusunda kaynaklar arasında kayda değer bir ihtilaf bulunmamaktadır. Ardında bıraktığı eserler, onu yalnızca kendi döneminin değil, sonraki asırların da müracaat edilen âlimlerinden biri hâline getirmiştir.¹⁷

2.2. Meâlimü't-Tenzîl

Beğavî'nin tefsir alanındaki en meşhur eseri olan *Meâlimü't-Tenzîl*, rivâyet ağırlıklı tefsir geleneğinin güvenilir örneklerinden biri olarak kabul edilmiş, sahih hadisler ile sahâbe ve tâbiîn rivâyetlerine dayanması sebebiyle medrese geleneğinde yaygın biçimde okutulmuştur. Müellif bu eserinde, kendisinden önceki tefsir birikiminden faydalanmakla birlikte, zayıf hadislere ve israiliyata karşı ihtiyatlı bir tutum sergilemiş; bu yönüyle eserin temel kaynağı olan Sa'lebî'nin tefsirine nazaran daha seçici bir metin ortaya koymuştur.¹⁸ Âyetleri tefsir ederken önce kelimelerin izahatlarını yapmış, ardından âyetin âyetle tefsirine ve hadis rivâyetlerine yer vermiş, akabinde sahâbe ve tâbiîn görüşlerine değinmiş ve farklı kıraat rivâyetlerine de yer vererek şâz kıraatlere de değinip sarf ve nahiv tahlilleri yapmıştır.¹⁹ Kıraat vecihlerini göz önünde bulundurması ve rivâyetlere bağlı kalması onu ön plana çıkaran özelliklerin başında gelir. Yöntemi ve üslubu onu kendisinden sonraki asırlarda da başvuru kaynağı haline getiren ve günümüze kadar ulaşmasını sağlayan etkenlerdendir.

3. Ebu'l-Berekât en-Nesefî ve Tefsiri

3.1. Hayatı ve İlmi Şahsiyeti

Tam ismi Ebu'l-Berekât Hâfızuddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî'dir. Orta Asya'nın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Buhara yakınlarında, Nesef (bugünkü Karşı/Özbekistan) şehrinde tahmini hicrî 620 (m. 1223) yılında doğduğu aktarılmaktadır. İslâmî ilimlerin merkezi olan Buhara'nın bünyesinde yetişen Nesefî bu kıymetli ilim merkezinin yetiştirdiği müstesna âlimlerden biridir. Yaşadığı dönemdeki Moğol istilaları ve katliamları dolayısıyla Buhara'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bir dönem Kirman'da hem okuyup hem de talebe okuttuğu, medresede hocalık yaptığı aktarılmıştır. Döneminin mütemekkin şahsiyetlerinden biri olan Nesefî, temel İslâmî ilimlerin birçoğunda eser telif eden bir müelliftir. Kaynaklarda hocaları ve talebeleri hususunda detaylı ve yoğun bir bilgiye rastlanmamakla birlikte, Nesefî'nin özellikle Hamîduddin ed-Darîr'den (öl. 666/1268) çok faydalandığı ve Şemsuleimme el-Kerderî'den (öl. 642/1244) ve onun Hâherzâde lakabıyla tanınan yeğeni Bedreddin Muhammed b. Mahmûd el-Kerderî'den (öl. 651/1253) de ders aldığı aktarılmaktadır. Uzun yıllar medresede hocalık yapmasına rağmen kaynaklarda Nesefî'nin yetiştirdiği öğrencilerden sadece üçünün adı bize ulaşmıştır. Bunlar; Husâmeddin es-Siğnâkî (öl. 714/1314), Muzafferuddin İbnu's-Sââtî (öl. 694/1295) ve Sa'du'l-mille ve'd-dîn Mahmûd b. Ahmed'dir. Hanefî mezhebine mensup, tefsir ve fıkıh usûlü alanlarında temayüz etmiş olan Nesefî, özellikle dirâyet ağırlıklı tefsir anlayışıyla tanınmış; ilmî faaliyetlerini Hanefî-Mâtürîdî düşünce geleneği çerçevesinde sürdürmüştür. Hayatı hakkında sınırlı bilgiye ulaşılabilen Nesefî'nin, h. 710 (m. 1310) tarihinde Bağdat'tan memleketine dönerken

¹⁶ Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nubelâ*, ed. Şuayb el-Arnaût (b.y.: Muessesetu'r-Risâle, 1985), 19/441.

¹⁷ Güngör, "Begavî, Ferrâ", 5/340-341.

¹⁸ Muhammed Hüseyin Zehebî, *et-tefsîr ve'l-müfessirûn* (Kahire: Mektebetu Vehbe, ts.), 1/221-222; Saffet Bakırcı, "Meâlimü't-tenzîl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/203-204.

¹⁹ Bakırcı, "Meâlimü't-tenzîl", 28/203-204.

Hûzistan eyaletinin Îzec (bugünkü Mâlulemîr) şehrinde vefat ettiği ve oraya defnedildiği kaydedilmektedir.²⁰

3.2. Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl

Nesevî'nin Tefsir ilmi alanında yazmış olduğu bu eser, Ehl-i Sünnet itikâdını Kur'ân-ı Kerîm âyetleriyle desteklemek amacını gütmektedir. Bizzat kendisi eserinin yazılış hikâyesini şöyle ifade etmektedir:

"Benden, cevabının verilmesi gereken bir kimse, bir istekte bulunarak te'viller hakkında orta hacimli bir kitap telif etmemi talep etti. Bu eser, i'rab ve kıraat vecihlerini toplayan, bedî' ilmi ve işa-retlerin inceliklerini içeren; Ehl-i sünnet ve'l-cemaat'ın görüşleriyle süslenmiş, bid'at ve dalâlet ehlinin bâtil iddialarından arındırılmış; ne usandıracak derecede uzun ne de eksik bırakacak kadar kısa olmamalıydı. Ben de insan gücünün bu hedefe tam olarak ulaşmaktaki yetersizliğini göz önünde bulundurarak ve tehlikeli bir yola girmemek için ihtiyat yolunu tercih ederek, bazen ilerledim bazen geri durdum. Nihâyet Allah'ın tevfiğiyle bu esere başladım. Engeller çoktu; buna rağmen onu kısa bir sürede tamamladım ve *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl* adını verdim. Allah, her zorluğu kolaylaştırandır. Dilediğini yapmaya kâdirdir ve icâbete lâyıktır."²¹

Tefsîru'n-nesevî ismiyle de meşhur olan eserin ana kaynağını, Zemahşerî'nin (öl. 538/1144) *el-Keşşâf* isimli eseri oluşturmaktadır. Mu'tezile âlimi olan Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ından birçok alıntıda bulunan Nesevî, aktarımında mu'tezilî görüşleri ayıklamış ve eserini ehl-i sünnet perspektifiyle sunmuştur. Bu açıdan zamanındaki itikâdi sapmaları engellemek maksadıyla bu eseri telif ettiği de gelen rivâyetler arasındadır. Ana usulü dirâyet tefsiri üzerine olsa da hadis, sahabe ve tabiin rivâyetlerine de geniş ölçüde yer vermiştir. Âyetleri genel olarak dil, belâğât ve kıraat tevcihleri ile tefsir etmiştir. Mezhebî tercih olarak da amelî konularda Hanefî mezhebinin, itikadî konularda ise Mâtürîdî mezhebinin esas almış, diğer hak mezhepleri tenkitten kaçınmış ve zaman zaman görüşlerine yer vermiştir. İçeriği ve yetkinliği bakımından yazıldığı zamandan bu yana başvuru kaynağı olmuş, ders kitabı olarak da kutulmuştur.²²

4. A'râf Sûresindeki Kıraat Farklılıkları

Bu bölümde A'râf sûresi, kıraat farklılıkları bakımından ele alınacaktır. Sûrenin genel mahiyeti kısaca sunulduktan sonra, Nesevî ve Beğavî'nin tefsirlerinde öne çıkan kıraat vecihleri ortaya konulacaktır. Böylece kıraat farklılıklarının tefsir sürecine nasıl yansıdığı daha somut biçimde görülebilecektir.

Kur'ân-ı Kerîm'in tertip sırasına göre 7. sûresi olan A'râf sûresi 205 veya 206 âyet-i kerîmeden müteşekkildir. Bu bir âyetlik fark, sûrenin başındaki "الْمَصْرَ" harflerini ayrı bir âyet sayıp saymamaktan kaynaklanmaktadır. Mekke döneminde inen en uzun sûre özelliğini taşımaktadır. Adını ise sûrenin 46. ve 48. âyetlerinde geçen "الْأَعْرَافُ" (el-a'râf) kelimesinden almaktadır. "أَعْرَافُ" (a'râf) kelimesi "عُرْفٌ" ('urf) kelimesinin çoğuludur. Kelime sözlükte "yüksek yer" anlamına gelmektedir. Sûrede kastedilen anlamı ise cennet ile cehennem arasındaki surun yüksek yerleridir.²³

Muhtevâ olarak Mekkî sûrelerde görülen iman ve itikâd konuları, özellikle âhirete iman meselesi işlenmektedir. Bununla birlikte Âdem (a.s.) ile İblîs kıssası başta olmak üzere Nûh, Hûd, Sâlih,

²⁰ Murteza Bedir, "Nesevî, Ebû'l-Berekât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/567-568.

²¹ Ebû'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd Hâfızuddîn Nesevî, *Medâriku't-tenzîl ve Hakâ'iku't-te'vîl*, ed. Yûsuf Ali Bedevî (Beyrût: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998), 1/24.

²² Mustafa Öztürk, "Medârikü't-tenzîl ve hakâ'iku't-te'vîl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/292-293.

²³ Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râgıb el-İsfahânî, *el-Mufredât fî garîbi'l-kur'ân*, ed. Safvân Adnân Dâvudî (Beyrut - Dimaşk: Dâru'l-Kalem - ed-Dâru's-Şâmiyye, 1412), 562.

Lût, Şuayb ve Mûsâ kıssalarının geniş yer tuttuğu görülür. Bu kıssalar aracılığıyla vahyin sürekliliği, peygamberlerin ortak daveti ve inkârın toplumsal sonuçları vurgulanır.²⁴ Sûrenin uzun yapısı, hitap üslubu ile kıssaları iç içe sunması, lafız ve mana zenginliği bakımından kıraat farklılıklarının tefsire yansımaları gözlemlenmek açısından önemli bir zemin teşkil eder.

Bu çalışmada amaç, sûredeki bütün kıraat ihtilaflarını topluca tespit etmek değil; tefsirde manaya etki eden ve müfessirler tarafından özellikle vurgulanan vecihler üzerinden genel bir çerçeve ortaya koymaktır. Bu nedenle aşağıdaki değerlendirmeler, seçilen örneklerle dayanmaktadır. Nitekim söz konusu örnekler incelendiğinde, kıraat literatüründe de ifade edildiği üzere, okuyuş farklılıklarının çoğunlukla fiil kipleri, i'rab farklılıkları, tekil-çoğul kullanımlar veya kelime kökündeki harf değişikliklerinin etrafında şekillendiği görülmektedir.

4.1. Beğavî'nin Yaklaşımı

Ferrâ el-Beğavî, *Me 'âlimu't-tenzîl* adlı tefsirinde kıraat rivâyetlerini yalnızca nakil arka planıyla değil; çoğu kez dil, üslup ve bağlam açısından açıklayan bir yöntemle ele alır. A'râf sûresine ilişkin açıklamaları, onun kıraatleri tefsirin tamamlayıcı bir unsuru olarak konumlandığını göstermektedir. Bu çerçevede sûrede açıkça zikrettiği kıraat farkları ve ilgili değerlendirmeleri birkaç noktada özetlenebilir.

Beğavî, ilk olarak A'râf sûresi 3. âyetteki “تَذَكَّرُونَ / يَتَذَكَّرُونَ” farklılığını aktarır, fiilin muhatap ile gâib arasında geçiş yapan bir üslup inceliğine işaret eder.²⁵ İbn Âmir'e (öl. 118/736) nispet edilen “يَتَذَكَّرُونَ” okuyuşunda, anlam düzeyinde ciddi bir değişim söz konusu değildir ancak bu vecih, âyetin muhatap çerçevesine farklı bir retorik vurgu kazandırır. Buradaki kıraat farklılığı, manaya yansımaları bakımından önemlidir. Hitap sığasıyla okunduğunda âyetin vaaz ve irşâd yönü daha belirgin hâle gelirken gâib sığasıyla okunduğunda ibretlik bir tablo çizme yönü öne çıkmaktadır. Ancak her iki kıraat, insanların ilahî deliller karşısında yeterince tefekkür etmedikleri ve gereği gibi öğüt almadıkları ortak anlamında birleşmektedir.

A'râf sûresi 25. âyette “تُخْرَجُونَ / تُخْرَجُونَ” (çıkacaksınız/çıkarılacaksınız) farklılığına yer verir. İbn Âmir, Hamza (öl. 156/773) ve Kisâ'nin (öl. 189/805) burada ve Zührûf Sûresinde geçen aynı fiili tâ harfinin fethası ile “تُخْرَجُونَ” şeklinde okuduklarını nakletmektedir. Ya'kûb'un (öl. 205/821) bu âyette onlara muvâfakat ettiğini belirtir. Ayrıca Hamza ve Kisâ'nin Rûm Sûresinin 19. âyetindeki “وَكَذَلِكَ” ifadesini de bu şekilde okuduklarını, geri kalan diğer kurrânın ise bu yerlerin tamamında tâ harfini damme ile râ harfini fetha ile okuduklarını beyân eder.²⁶

A'râf sûresi 26. âyetteki “وَلِبَاسٍ تَلْبَسُونَ / وَلِبَاسٍ تَلْبَسُونَ” farklılığını aktarır. “وَلِبَاسٍ” kelimesini, Medineli-ler, İbn Âmir ve Kisâ'nin, aynı âyette geçen önceki “لِبَاسًا” kelimesine atfederek nasb ile “وَلِبَاسٍ” şeklinde okuduklarını belirtir. Diğer kurrânın ise lafzı ref' ile mübtedâ kabul ettiğini; haberini “خَيْرٌ” olarak değerlendirdiklerini ve “كَذَلِكَ” kelimesinin sıra saydıklarını nakleder. İbn Mes'ûd (öl. 32/652-53) ve Ubey b. Kâ'b'ın (öl. 33/654) da okuyuşlarının bu vecihle örtüştüğünü belirtir. Akabinde ise bahsi geçen “takva elbisesi”nden neyin murad edildiğine dair rivâyetleri aktarır.²⁷

A'râf sûresi 32. âyetteki “خَالِصَةٌ / خَالِصَةٌ” farklılığı aktarır. Nâfî'nin (öl. 169/785) “خَالِصَةٌ” lafzını ref' ile “خَالِصَةٌ” şeklinde okuduğunu diğer kurrânın ise nasb ile kat' üzere okuduklarını belirtir.²⁸ Ref' ile okunduğunda “خَالِصَةٌ” lafzı müstakil bir haber konumunda olup ahiretteki tahsisî açık biçimde vurgulamaktadır. Nasb ile okunduğunda ise lafız, cümle akışından koparılarak tahsis anlamı daha kuvvetli

²⁴ Emin Işık, “A'râf Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/259-261.

²⁵ Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd Beğavî, *Me 'âlimu't-tenzîl fi tefsîri'l-kur'ân*, ed. Muhammed Abdullah Demer vd. (Riyad: Dâru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1997), 3/213.

²⁶ Beğavî, *Me 'âlimu't-tenzîl*, 3/221.

²⁷ Beğavî, *Me 'âlimu't-tenzîl*, 3/222.

²⁸ Beğavî, *Me 'âlimu't-tenzîl*, 3/225.

şekilde öne çıkarılmaktadır. Her iki okuyuş da dünya nimetlerinde müştereklik, ahirette ise müminlere mahsusiyet anlamında birleşmektedir.

A'râf sûresi 43. âyetteki “وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ” farklılığını aktarır. Beğavî bu âyette sadece İbn Âmir'in kıraatinde “مَا كُنَّا” şeklinde vâvsız olarak okunduğunu aktarmakla yetinir, bir tercih ve yorumda bulunmaz.²⁹ Vâv harfiyle yapılan okuyuşta cümle, önceki ifadeye atıf yoluyla bağlanmakta; anlam, normal anlatım akışı içinde devam etmektedir. Vâvsız okuyuşta ise söz, yeni ve bağımsız bir cümle yapısı kazanmakta; muhatapların durumu doğrudan ve vurgulu biçimde ifade edilmektedir. Her iki kıraat de âyetin temel manasında bir farklılık doğurmamakta, yalnızca anlatım üslubunda nüans oluşturmaktadır.

A'râf sûresi 44. âyetteki “قَالُوا نَعَمْ / نَعَمْ” ve “أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ” farklılıklarını aktarır. Beğavî, “نَعَمْ” lafzında Kisâî'nin, 'ayn harfini kesre ile “نَعَمْ” şeklinde okuduğunu; diğer kurrânın ise fetha ile “نَعَمْ” şeklinde okuduklarını belirtir. Bu iki okuyuş lehçe farkı olup her ikisi de sahihtir. “أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ” ifadesinde Medineliler, Basralılar ve Âsım'ın (öl. 127/745), “أَنْ” lafzını muhaffef (yani cezimli nûn ile), “لَعْنَةُ” kelimesini ise ref' ile okuduklarını, diğer kurrânın ise “أَنْ” lafzını müşedded (nûn'un şeddesi ile); “لَعْنَةُ اللَّهِ” ifadesini de nasb ile okumayı tercih ettiklerini ifade eder.³⁰ “نَعَمْ” kelimesindeki farklı okuyuş, manaya etki etmeyip sadece lehçe farklılığı olarak kalmaktadır. “أَنْ / أَنْ” kıraati ise cümlelerin yapısında farklılık doğurmaktadır. Muhaffef (cezimli) okuyuşta ifade, münadinin sözünü nakleden bağımsız bir cümle görünümü kazanırken şeddeli okuyuşta lanet ifadesi, nida fiiline doğrudan bağlı bir yapı hâline gelmektedir. Her iki kıraat zalimlerin yani kâfirlerin ilahî lanete uğradığı anlamında birleşmektedir.

A'râf sûresi 57. âyetteki rüzgârlarla ilgili “نُشْرَا / نُشْرَا / نُشْرَا” gibi varyantlar, Beğavî tarafından semantik açıklamalarla birlikte verilir ve kıraat imamlarının farklı âyetlere atıf ile okuduklarını vecihleriyle aktarır. Ona göre “نُشْرَا” okunuşu yağmurun müjdesi anlamını öne çıkarırken “نُشْرَا / نُشْرَا” okumaları, rüzgârların yayma, dağıtma ve yumuşatma işlevine vurgu yapar. Bu noktada Beğavî, kıraatlerin Kur'an'daki farklı tematik atıflarla ilişkilendirilmesini önemser ve okuyuşların âyetler arası anlam ağını zenginleştirdiğini gösterir.³¹

A'râf sûresi 138. âyetteki “يَعْكُفُونَ / يَعْكَفُونَ” farklılığını aktarır. Beğavî burada, Hamza ve Kisâî'nin kâf'ı kesreli olarak “يَعْكَفُونَ” şeklinde okuduğunu, diğer kurrânın ise damme ile “يَعْكُفُونَ” şeklinde okuduklarını belirtir. Her iki okuyuş da lehçe farkı olarak kabul edilmiştir.³² Kesre ve damme ile yapılan bu iki okuyuş üslup zenginliği olarak görülür. Her iki kıraat de, söz konusu kavmin putlarına devamlı şekilde bağlı kalıp onları gözettiğini ifade etmektedir. Kıraat ihtilafı, âyetin manasında değil, lafzın telaffuzunda nüans oluşturmaktadır.

Örneklerde görüldüğü üzere *Me'âlimu't-tenzîl*, kıraat farklılıklarını yalnızca bir fonetik çeşitlilik olarak değil, metnin anlam organizasyonunu zenginleştiren ilmî veriler olarak ele alan klasik tefsir anlayışının temsilcilerinden biridir.

4.2. Nesefî'nin Yaklaşımı

Ebu'l-Berekât en-Nesefî, *Medâriku't-tenzîl* adlı tefsirinde kıraat ilmine ait rivâyetleri yalnızca nakletmekle yetinmeyip bunları çoğu kez nahiv, sarf ve bağlam (siyak-sibak) açısından değerlendirmeye tabi tutar. A'râf Sûresine dair açıklamalar, onun kıraatlere yaklaşımını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu bölümde, sûrede Nesefî'nin açıkça zikrettiği kıraat farklılıkları ve bunlara getirdiği yorumlar özetlenecek, aynı zamanda metodik tavrı ortaya konulacaktır.

²⁹ Beğavî, *Me'âlimu't-tenzîl*, 3/230.

³⁰ Beğavî, *Me'âlimu't-tenzîl*, 3/231.

³¹ Beğavî, *Me'âlimu't-tenzîl*, 3/238.

³² Beğavî, *Me'âlimu't-tenzîl*, 3/273.

İlk olarak A'râf sûresi 3. âyette geçen “تَذَكَّرُونَ / تَذَكَّرُونَ” farklılığını aktaran Neseî, Şam kıraatinde (İbn Âmir) yer alan “تَذَكَّرُونَ” okuyuşunu nakletmektedir.³³ Bu âyette Neseî'nin sadece yorumsuz bir aktarım yaptığı görülmektedir.

A'râf sûresi 10. âyette yer alan “مَعَايِشَ / مَعَايِشَ” kelimesi hakkında Neseî, Nâfi'nin bu kelimeyi “صَحَائِفَ” (sahâif) kelimesine kıyas ederek hemze ile okuduğunu nakletmekle birlikte, ma'âyîş 'okuyuşundaki yâ harfinin aslî oluşunu gerekçe göstererek hemzeli vecih yerine yâ ile okuyuşu tercih etmiştir. Ona göre hemzesiz okunuş yani “معایش” kıraati kelimenin aslî yapısıyla daha uyumludur.³⁴

A'râf sûresi 20. âyetdeki “مَلَكَيْنِ / مَلَكَيْنِ ve أُورِيَّ / أُورِيَّ” olmak üzere iki ayrı farklılığı aktarır. Neseî ilk olarak; “أُورِيَّ” kelimesindeki iki vâv harfinin neden yan yana geldiğini gramer açısından izah eder ve akabinde Abdullah b. Me'sûd'un “أُورِيَّ” şeklinde okuduğunu nakleder ancak bununla ilgili bir izahat yapmaz. İkinci olarak ise “مَلَكَيْنِ” (iki melek) kelimesinin “مَلَكَيْنِ” (iki kral) şeklinde de okunduğunu aktarır. Bu vecih bağlamın anlam genişliğine imkân veren bir örnektir. İlk kıraat “iki melek”, ikinci kıraat “iki kral” anlamını doğurur. Neseî, her iki okumanın da İblîs'in vaadinde geçen “ölüm-süzlük ve mülk” temasına işaret ettiğini belirtir ve bunu Tâhâ Sûresi 120. âyette “Ve yok olmayan bir mülk” anlamına gelen âyete dayandırır. Fakat belirgin bir tercihte bulunmaz. Böylece, farklı kıraatlerin tefsir imkânını zenginleştirdiğini zımnen kabul eder.³⁵

A'râf sûresi 25. âyetdeki “تُخْرَجُونَ / تُخْرَجُونَ” farklılığını aktarır. Neseî, buradaki farklılığı “sevap ve ceza” bağlamında değerlendirerek “تُخْرَجُونَ” (çıkarılacaksınız) kelimesini Hamzâ ve Kisâî'nin “تُخْرَجُونَ” (çıkacaksınız) şeklinde okuduğunu nakletmektedir.³⁶ Burada diriliş ve kabirden çıkış fiilinin nispeti açısından anlam farklılığı doğmaktadır. Fiilin meçhûl yapısı ilâhî kudreti ön plana çıkarırken, mâ'lum yapısı insanın diriltildikten sonraki fiilî yönelişini ifade etmektedir. Her iki kıraati anlam bütünlüğü içinde uzlaştırmaktadır.

A'râf sûresi 26. âyetdeki “وَلِبَاسِ الثَّقْوَى / وَلِبَاسِ الثَّقْوَى” farklılığını aktarır. Neseî, Şâm (İbn Âmir), Medine (Nâfi), Kûfe (Kisâî) imamlarının “وَلِبَاسِ الثَّقْوَى” şeklinde okuduklarını nakletmektedir.³⁷ Merfû' okuyuş olan “وَلِبَاسِ الثَّقْوَى” kıraatinde takvâ, maddî elbisenin ötesinde ahlâkî bir üstünlük olarak sunulurken “وَلِبَاسِ الثَّقْوَى” şeklindeki mansûb okuyuşta takvâ elbisesi, Allah tarafından indirilen nimetler arasında zikredilmektedir. Bu farklılık, âyetin mesajını daraltmamakta; bilakis takvâ kavramını hem değer hem de fiil boyutuyla zenginleştirmektedir. Özellikle “takvâ elbisesi” ifadesinde her iki gramatik ihtimalin mümkün olması manaya derin bir anlam yüklemiştir.

A'râf sûresi 32. âyetdeki “خَالِصَةً / خَالِصَةً” farklılığı aktarır. Neseî, Nâfi'nin “خَالِصَةً” kelimesini merfû' olarak okuduğunu nakletmektedir. Ve iki okuyuş arasında oluşan i'rab farklılığını vurgular.³⁸ Nimetlerin müminlere aidiyeti meselesini iki farklı vurgu ile ele almaktadır. Merfû' okuyuş, ahirette nimetlerin yalnızca müminlere tahsis edilmesini ön plana çıkarırken mansûb okuyuş, dünya hayatındaki ortaklığa karşılık ahiretteki tam ayrışmayı ifade etmektedir. Neseî, bu kıraat farklılığını nahiv temelli bir analizle açıklayarak âyetin mana ufkunu genişletmektedir.

A'râf sûresi 33. âyetdeki “يُنَزَّلُ / يُنَزَّلُ ve رَبِّيَّ - رَبِّيَّ” farklılıklarını aktarır. İlk olarak, Hamza'nın “رَبِّيَّ” lafzını “رَبِّيَّ” şeklinde yâ harfinin sükûnu ile okuduğunu nakletmektedir. Cumhûr kurrâ ise yâ harfini fethalı olarak okumuştur. Neseî, bu farklılığı kaydetmekle birlikte, söz konusu okuyuşun mana üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığına işaret etmektedir. İkinci olarak ise “يُنَزَّلُ / يُنَزَّلُ” fiilinin sarfî farklılıktan kaynaklanan kıraat vechini aktarır. Mekî (İbn Kesîr) ve Basrî'nin (Ebû Amr ve Yâ'kûb)

³³ Neseî, *Medâriku't-tenzîl*, 1/555.

³⁴ Neseî, *Medâriku't-tenzîl*, 1/556.

³⁵ Neseî, *Medâriku't-tenzîl*, 1/560.

³⁶ Neseî, *Medâriku't-tenzîl*, 1/562.

³⁷ Neseî, *Medâriku't-Tenzîl*, 1/562.

³⁸ Neseî, *Medâriku't-Tenzîl*, 1/565.

cumhurun aksine “يُنَزِّلُ” fiilindeki şeddeyi tahfif ile (yani cezim ile) “يُنَزِّلُ” şeklinde okuduğunu nakleder ve bu farklılığın alaylı bir reddiye manası içerdiğini bildirir. Buradaki fark fiilin yapısı bakımından farklılık arz etmekle birlikte, Neseî'nin de belirttiği üzere asıl maksat belâğîdir. Zira Allah'ın kendisine ortak koşulmasına dair herhangi bir delil indirmesi mümkün değildir. Bu sebeple söz konusu okuyuşlar, gerçek bir “inzâl”i değil, şirkin delilsizliğini alaylı bir reddiye üslubuyla vurgulamaktadır.³⁹

A'râf sûresi 43. âyetteki “وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ” ifadesindeki farklılığı aktarır.⁴⁰ Şâmî (İbn Âmir) kıraatinde ifade vâv'sız olarak okunmuştur. Neseî'nin belirttiğine göre bu okuyuşta cümle, önceki ifadeyi açıklayıcı mahiyet kazanmakta ve âyetteki “hamd”in gerekçesini açık biçimde ortaya koymaktadır. Her iki kıraat de hidâyetin tamamen ilâhî bir lütuf olduğunu vurgulamakta ancak Şâmî kıraati bu vurguyu sebep-sonuç ilişkisi içinde daha belirgin hâle getirmektedir.

A'râf sûresi 44. âyetteki “قَالُوا نَعَمْ / نَعَمْ” ve “أَنْ لَّعْنَةُ اللَّهِ” farklılıklarını aktarır. İlk olarak, Kisâî'nin “قَالُوا” ibaresini “نَعَمْ” şeklinde okuduğunu nakleder ve bu kıraatin anlama tesiri olmadığını, her iki okuyuşun da aynı manaya delalet ettiğini vurgular. İkinci olarak ise “أَنْ لَّعْنَةُ اللَّهِ” lafzını, Mekî, Şâmî, Hamza ve Kisâî'nin “أَنْ لَّعْنَةُ اللَّهِ” şeklinde şeddeli nûn okuduklarını yorum yapmadan sadece nakleder.⁴¹

A'râf sûresi 138. âyetteki “يَغْكُفُونَ / يَغْكُفُونَ” farklılığı aktarır ve okuyuşların fiilin şekline ilişkin olduğunu gösterir, yine tarafsız bir tavır sergiler. Sadece vecih farklılığını zikretmekle yetinir.⁴²

Sonuç olarak *Medâriku't-tenzîl*'de A'râf sûresine dair kıraat notları, Neseî'nin kıraati tefsirin tamamlayıcı bir unsuru olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. O, kıraat farklılıklarını metnin anlamını çoğaltan rastgele bir çeşitlilik olarak değil; bilakis dilsel ve bağlamsal gerçekliği açıklayan ilmî bir araç olarak kullanır. Bu yaklaşım, klasik tefsir geleneğinde kıraat-tefsir ilişkisini dengeleyen seçkin örneklerden birisidir.

5. Beğavî ve Neseî'nin Kıraat Vecihleri Üzerine Benzer ve Farklı Yaklaşımlarının Mukâyesesi

Kaynak eserler üzerinde yaptığımız incelemelerde, Beğavî ve Neseî'nin Kur'ân'ı tefsir ediş yöntemlerinin rivâyet ve dirâyet olarak ayrışmalarından kaynaklı yorumlarında farklılıklarının olduğu ancak aynı disiplini ele almaları hasebiyle benzerliklerinin de bulunduğu tespit edilmiştir. Bu benzerlik ve farklılıkları ele aldığımız âyet-i kerîmeler üzerinden mukâyese ederek ortaya koyacağız.

A'râf sûresi 3. âyette geçen “تَذَكَّرُونَ / تَذَكَّرُونَ” farklılığını ele alacak olursak; Neseî, Şam kıraatinde (İbn Âmir) yer alan “تَذَكَّرُونَ” okuyuşunu nakleder. Bu farklılık anlam bakımından ciddi bir değişiklik doğurmaz. Neseî bu farkı yalnızca bilgi notu şeklinde kaydeder. Bu örnek, müfessirin, anlam üzerinde belirgin bir sonuç doğurmayan yerlerde nakil ile yetindiğini gösterir. Beğavî ise doğrudan manaya tesir edecek rivâyet kaynaklı bir değişim bulunmadığından sadece fiilin muhatap ile gâib arasındaki farkı belirten harf değişikliğine dikkat çeker ve İbn Âmir'in vechini aktarmakla yetinir. Burada iki müfessirin de benzer yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmektedir.⁴³

A'râf sûresi 10. âyette yer alan “مَعَايِشَ / مَعَايِشَ” vechinde manaya etki eden bir farklılık bulunmamaktadır. Buna rağmen Neseî, dil verilerini dikkate alarak lafzın kökenine dayalı bir değerlendirme yapar ve ma'âyîş kıraatindeki yâ harfinin aslî oluşunu gerekçe göstererek Nâfi'den aktarmış olduğu hemzeli vecih yerine yâ ile okuyuşu tercih etmiştir. Neseî'nin bu tercihi kıraatleri dilbilimsel ölçütler-

³⁹ Neseî, *Medâriku't-Tenzîl*, 1/565.

⁴⁰ Neseî, *Medâriku't-Tenzîl*, 1/569.

⁴¹ Neseî, *Medâriku't-Tenzîl*, 1/569-570.

⁴² Neseî, *Medâriku't-Tenzîl*, 1/600.

⁴³ Beğavî, *Me'âlimu't-tenzîl*, 3/213; Neseî, *Medâriku't-tenzîl*, 1/555.

le değerlendirme yöntemini açıkça ortaya koymaktadır. Beğavî ise âyetleri rivâyet odaklı izaha gittiği için anlama tesir eden bir rivâyet bulunmadığından buradaki kıraat farklılığına yer vermemiştir.⁴⁴

A'râf sûresi 25. âyetteki “تُخْرَجُونَ / تُخْرَجُونَ” farklılığında, Neseî anlama işâreten Hamza ve Kisâî'nin rivâyetini aktarmakla yetinirken, Beğavî âyetin kastını beyan ettikten sonra, kıraat imamlarının farklı âyetleri esas alarak bu âyetteki kıraat tercihlerine yer verir ve kabul gören kıraatlerin hepsinin nasıl olduğunu nakleder. Müelliflerin bu âyet üzerindeki yaklaşımları değerlendirilecek olursa ikisinin de tefsiri boğacak tafsilatlardan ziyade önemli bilgileri aktarmakla yetindikleri ve lüzumsuz yorumdan kaçındıkları söylenebilir.⁴⁵

A'râf sûresi 26. âyetteki “وَلِبَاسُ التَّقْوَى / وَلِبَاسُ التَّقْوَى” farklılığında Beğavî, “وَلِبَاسُ” kelimesini, Medine-liler, İbn Âmir ve Kisâî'nin, aynı âyette geçen önceki “لِبَاسًا” kelimesine atfederek nasb ile “وَلِبَاسُ” şeklinde okuduklarını belirtir. Diğer kurrânın ise lafzı ref' ile mübtedâ kabul ettiğini; haberini “خَيْرٌ” olarak değerlendirdiklerini ve “ذَلِكَ” kelimesini sıla saydıklarını nakletmektedir. Bu anlayış doğrultusunda İbn Mes'ûd ve Ubey b. Kâ'b'ın da okuyuşlarının bu vecihle örtüştüğünü belirtir. Akabinde ise “وَلِبَاسُ التَّقْوَى” okuyuşunda bahsi geçen “takva elbisesi”nden neyin murad edildiğine dair rivâyetleri aktarır. Bu ise onun rivâyetçi kimliğini yansıtan en somut örnektir. Neseî ise Şâm (İbn Âmir), Medine (Nâfi), Kûfe (Kisâî) imamlarının “وَلِبَاسُ التَّقْوَى” şeklinde okuduklarını nakleder ve o da Beğavî gibi aktarılan kıraat rivâyetlerinin gramatik analizine yer vererek izahat getirir. Bu örnekte de iki müfessirin kıraat farklılığını her ne kadar aynı (gramatik) yönden ele almış olsalar da kendi tefsir ekolleri çerçevesinden âyete yaklaştıkları görülmektedir. Beğavî, kıraat farklılığının yorumunu rivâyet ekolü çizgisinde tefsir ederken Neseî ise dirâyet metodu ile bu farklılıkları yorumlamaktadır.⁴⁶

Beğavî ve Neseî'nin kıraatlere yaklaşımı mukayeseli olarak değerlendirildiğinde, her iki müfessirin de kıraatleri yalnızca nakledilen farklı okuyuşlar olarak görmediği, aksine bu farklılıkları rivâyet, dil ve anlam ilişkisi içinde ele aldığı görülmektedir. Beğavî'nin yaklaşımında rivâyet disiplini belirleyici bir unsur olarak öne çıkar. O, kıraatleri güvenilir isnadlara dayalı olarak aktarmaya özen gösterirken, bu rivâyetleri nahiv, sarf ve semantik ilişkiler çerçevesinde de değerlendirmektedir. Bu yönüyle Beğavî, kıraat farklılıklarını tefsirî anlamı zenginleştiren bir unsur olarak ele almakta ve zaruret bulunmadıkça kesin tercihlerden kaçınarak âyetin anlam alanını daraltmamaya çalışmaktadır.

Neseî'de ise kıraatlere yaklaşım daha belirgin biçimde nakilde titizlik ve dil merkezli analiz ekseninde şekillenmektedir. O, kıraatleri çoğunlukla okuyuş sahiplerine nispet ederek kaydetmekte ve rivâyet sınırını aşmamaya dikkat etmektedir. Bununla birlikte farklı okuyuşları yalnızca nakletmekle yetinmeyip nahiv, sarf ve bağlam açısından değerlendirmektedir. Özellikle dilsel gerekçelerin kuvvetli olduğu yerlerde ihtiyatlı tercihlerde bulunabilmektedir. Ancak bu tercihler, anlamı daraltıcı veya diğer kıraatleri dışlayıcı bir mahiyet taşımaktan ziyade, metnin dilsel yapısını açıklamaya yönelik mutedil değerlendirmeler olarak görünmektedir.

Bu bakımdan Beğavî'nin kıraatleri daha çok rivâyet zemininde anlamı genişleten bir yorum imkânı olarak değerlendirdiği, Neseî'nin ise rivâyete bağlı kalmakla birlikte dilsel gerekçelendirmeyi daha belirgin biçimde öne çıkardığı söylenebilir. Dolayısıyla iki müfessirin yöntemi arasında temelde ortak bir rivâyet hassasiyeti bulunmakla birlikte, Beğavî'de anlam alanını koruyan dengeli bir yaklaşım, Neseî'de ise dilsel çözümleme ve ihtiyatlı tercihin daha görünür olduğu anlaşılmaktadır.

⁴⁴ Beğavî, *Me'âlimu't-tenzîl*, 3/216; Neseî, *Medâriku't-tenzîl*, 1/556.

⁴⁵ Beğavî, *Me'âlimu't-tenzîl*, 3/221; Neseî, *Medâriku't-tenzîl*, 1/562.

⁴⁶ Beğavî, *Me'âlimu't-tenzîl*, 3/222; Neseî, *Medâriku't-tenzîl*, 1/562.

Sonuç

Bu çalışma sonucunda, her iki müfessirin de kıraat farklılıklarını âyetin anlamını bozan veya çelişki üreten unsurlar olarak değil, bilakis anlam alanını genişleten ve ifadeyi zenginleştiren vecihler olarak değerlendirdikleri görülmüştür.

Beğavî'nin tefsirinde kıraat farklılıklarının çoğunlukla zikredilmekle yetinildiği, bu farklılıkların manaya etkisine dair açıklamaların ise sınırlı tutulduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Beğavî kıraat ihtilaflarını âyetin anlamında bir çatallaşmaya yol açan unsurlar olarak görmemekte; aksine bu farklılıkların, âyetin mesajını farklı anlatım biçimleriyle pekiştirdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle ma'lûm-meçhul, hitap-gaip veya ref'-nasb gibi farkların, vurgu ve anlatım tarzını etkilediği hususu Beğavî'nin tefsirinde açık biçimde gözlemlenmektedir.

Nesefî'nin tefsirinde ise kıraat farklılıkları, çoğu zaman nahiv ve i'rab merkezli açıklamalarla ele alınmakta ve bu farklılıkların manaya etkisi, kısa ve sınırlı ifadelerle ortaya konulmaktadır. Nesefî, genellikle kıraatler arasında tercih yapmaktan kaçınmakta; farklı okuyuşların âyetin temel anlamını koruduğunu vurgulayan bir yaklaşım benimsemektedir. Bu tutum, onun tefsirinde kıraatlerin, hüküm veya itikadî sonuçlar doğuran bir unsurdan ziyade, lafzî ve üslûbî çeşitlilik çerçevesinde ele alındığını göstermektedir.

Her iki müfessirde de ortak olan temel yaklaşım, kıraat farklılıklarının Kur'an metninin anlam bütünlüğünü zedelediği, aksine onu daha kuşatıcı bir biçimde anlaşılır kıldığı yönündedir. İncelenen örneklerde, kıraat ihtilaflarının ya lehçe farklılığı olarak değerlendirilmesi ya da anlamda esaslı bir değişiklik meydana getirmeyen üslûp nüansları olarak sunulması, bu yaklaşımın somut göstergeleridir. Bu durum, klasik tefsir geleneğinde kıraat-mana ilişkisinin ihtilaf üretmekten ziyade anlamı derinleştirme ve zenginleştirme amacı taşıdığını ortaya koymaktadır.

Ayrıca müfessirlerin kıraatlere yaklaşımlarının tefsir yöntemleri ile doğrudan örtüştüğü de varılan neticeler arasındadır. Şöyle ki Nesefî dirâyet tefsiri ile ön plana çıkması hasebiyle kıraat farklılıklarını naklederken bu yönünün tefsirine sirâyet ettiği gözlemlenmiştir. Beğavî'nin ise rivâyet tefsiri usulünü, kıraatleri aktarırken de izlediği ve kıraat farklılıklarını detaylı izahattan ziyade nakil eksenli ele aldığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte A'râf sûresi örnekleri özelinde bakıldığında, Nesefî'nin kıraat-mana ilişkisini daha görünür kıldığı; Beğavî'nin ise daha özet ve aktarıcı bir üslup benimsediği söylenebilir. Bu farklılık, iki müfessirin tefsir metodundaki önceliklerinin kıraat alanına yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak bu çalışma, A'râf sûresi bağlamında Beğavî ve Nesefî'nin kıraat farklılıklarına yaklaşımlarının, metodolojileriyle ilintili olduğunu ortaya koymuştur.

Kaynakça

- Ağırbaş, Abdulhekîm. "Tevbe Sûresi 12. Âyeti Bağlamında Kırâat Farklılığının Tefsire ve Fıkhî İstinbatlara Etkisi". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 8/2 (2024), 659-679.
- Bakırcı, Saffet. "Meâlimü't-Tenzîl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/203-204. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Bedir, Murteza. "Nesefî, Ebü'l-Berekât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/567-568. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Beğavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd. *Meâlimü't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'ân*. ed. Muhammed Abdullah Demer vd. 8 Cilt. Riyad: Dâru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzî', 4. Baskı., 1997.
- Bırışık, Abdulhamit. *Kıraat İlmi ve Tarihi*. Bursa: Emin Yayınları, 3. Baskı., 2018.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil el-. *Sahîhi'l-Buhârî*. ed. Mustafa Dîb el-Buğâ. 7 Cilt. Dimeşk: Dâr İbn Kesîr - Dâru'l-Yemâme, 5. Baskı., 1993.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-. *es-Sihâh: Tâcu'l-luga ve Sihâhu'l-Arabiyye*. thk. Ahmed Abdül-gafûr Attâr. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 4. Baskı., 1987.
- Ebû Şâme el-Makdisî, Ebu'l Kâsım Şihâbüddîn Abdurrahman b. İsmâil b. İbrâhîm. *el-Mürşidu'l-Vecîz ilâ Ulûmin Teta'llaku bi'l-Kitâbi'l-Azîz*. ed. Tayyar Altıkulaç. Beyrut: Dâru's-Sadr, 1975.
- Güngör, Mevlüt. "Begavî, Ferrâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/340-341. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Hamevî, Şihâbüddîn Ebû Abdullah Yâkût el-. *Mu'cemu'l-Buldân*. 7 Cilt. Beyrût: Dâr'us-Sadr, 2. Baskı., 1995.
- İbn Hallikân, Ebu'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm. *Vefeyâtu'l-Ayân ve Enbâu Ebnâ'i'z-Zamân*. ed. İhsân Abbâs. 7 Cilt. Beyrut: Dâr Sadr, ts.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn el-Ensârî er-Rüveyfî el-İfrîkî. *Lisânu'l-Arab*. thk. Hâşim Muhammed eş-Şâzelî vd. 15 Cilt. Beyrut: Dâr Sadr, 3. Baskı., 1993.
- İbnu'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsuddîn Muhammed b. Muhammed. *en-Neşr fî'l-Kırâati'l-Aşr*. thk. Ali Muhammed Dabba'. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.
- Işık, Emin. "A'râf Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/259-261. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd Hâfızuddîn. *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Tevîl*. ed. Yûsuf Ali Bedevî. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1. Baskı., 1998.
- Öztürk, Mustafa. "Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/292-293. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Pakdil, Ramazan. *Tâ'lim Tecvid ve Kıraat*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 16. Baskı., 2019.
- Râgıb el-İsfahânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed. *el-Mufredât fî Garîbi'l-Kur'ân*. ed. Safvân Adnân Dâvudî. Beyrut - Dimaşk: Dâru'l-Kalem - ed-Dâru's-Şâmiyye, 1. Baskı., 1412.
- Subkî, Tâceddîn Abdulvehhâb İbn Takiyyuddîn es-. *Tabakâtu's-Şâfi'îyyeti'l-Kubrâ*. ed. Mahmûd Muhammed Tahânî - Abdulfettâh Muhammed Hulv. 10 Cilt. b.y.: Hecr li't-Tibâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 2. Baskı., 1992.
- Zehebî, Muhammed Hüseyin. *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*. 3 Cilt. Kahire: Mektebetu Vehbe, ts.
- Zehebî, Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyeru Alâmi'n-Nubelâ'*. ed. Şuayb el-Arnaût. 25 Cilt. b.y.: Muessesetu'r-Risâle, 3. Baskı., 1985.
- Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedreddîn Muhammed b. Abdullah b. Bahâdır. *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. ed. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm. 4 Cilt. Dâr İhyâ'i'l-Kutubi'l-Arabiyye, 1. Baskı., 1957.